

τὸ Τράμ

ΕΝΑ ΟΧΗΜΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΪΟΣ 1991 – ΤΡΙΤΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ – ΤΕΥΧΟΣ 16

Πεζογραφία

Γιώργος Β. Κάτος: *Το κουσούρι του Στράτου* (3 - 6)

Γρηγόρης Σίμος: *Το γκαζάκι* (11 - 17)

Μάνος Κοντολέων: *Πάντα Αύγουστος είναι* (21 - 24)

Παναγιώτης Γούτας: *Σε κάποια πάροδο της Μαρασλή* (27 - 28)

Άγγελος Μπάκας: *Το σεξ της ζωής και του θανάτου* (30 - 31)

Χρήστος Κουμτσίδης: *Το καφε-νείο* (33 - 34)

Sait Faik Abasiyanik: *Δύο διηγήματα* (35 - 42)

Georges - Olivier Châteaureynaud: *Η νύκτα των καταδρομέων* (43 - 48)

Κείμενα

Γιώργος Άράγης: *Άστοχη χρήση επιστημονικών όρων* (57 - 60)

Πάρης Παρασχόπουλος: *Η μουσική μας αντίληψη στη σύγχρονη εποχή* (61 - 65)

Ζωγραφική

Φρίντα Σφυρίδη (49 - 56)

Φωτογραφία

Άρις Γεωργίου: *Πορτρέτα* (67 - 70)

Συνέντευξη

Μια συνομιλία
του Κώστα Λαχά
με τον Περικλή Σφυρίδη

Ποίηση

Μιχάλης Γκανάς: *Δύο ποιήματα* (7 - 8), Αργύρης Χιόνης: *Από τα «Εσωτικά Τοπία»* (9 - 10), Λιάνα Σακελλίου - Σουλτς: *Δύο ποιήματα* (18 - 20), Αφροδίτη Ραΐλα: *Τέσσερα ποιήματα* (25 - 26), Αντώνης Κάλφας: *Εκείνοι που έφυγαν* (29), Κώστας Χατζηκυριάκου: *Ίκεσία* (32).

Γιώργος Ἀράγης

Ἵστοχη χρῆση ἐπιστημονικῶν ὄρων

Βλέπουμε συχνά, σέ γραφτά ἀνθρώπων πού ἀσχολοῦνται θεωρητικά μέ τή λογοτεχνία (μελέτη, θεωρία, κριτική), νά γίνεται ρητορική χρῆση ἐπιστημονικῶν ὄρων. Καθεαυτή ἡ χρῆση ἐπιστημονικῶν ὄρων, ἐφόσον ἀκριβολογεῖ κανεῖς καί ἐξηγεῖ, δέν ἔχει τίποτε ἄσχημο. Στίς περιπτώσεις ὅμως πού ἀναφέρομαι τό πράγμα εἶναι συζητήσιμο, ἐπειδή οἱ διάφοροι ἐπιστημονικοὶ ὅροι χρησιμοποιοῦνται, ἂν ὄχι ἀπόλυτα, σέ μεγάλο βαθμό, ἀθασάνιστα, ἀνακριβόλογα καί χωρίς ἐξηγήσεις. Γιά νά γίνω πιό σαφής θά σχολιάσω ἀμέσως παρακάτω δύο τέτοιους ὅρους πού εἶναι σχεδόν σέ καθημερινή χρῆση. Πρόκειται γιά τίς λέξεις συντεταγμένες καί παράμετρος - παράμετροι.

Τήν πρώτη τή συναντοῦμε μέσα σέ φράσεις πού ἀναφέρονται σέ γενιές, συγγραφεῖς καί ἔργα. Π.χ. οἱ συντεταγμένες τῆς τάδε γενιᾶς, οἱ συντεταγμένες τοῦ τάδε ποιητῆ, οἱ συντεταγμένες τοῦ τάδε ἔργου. Τί σημαίνει ἀλήθεια ὁ ὅρος συντεταγμένες μέσα σέ τέτοιες φράσεις; Πρῶτα πρῶτα ὁ ὅρος δέν εἶναι ἀπό καμιά ἀποψη αὐτονόητος. Γιατί ὑπάρχουν πολλά συστήματα συντεταγμένων καί θά πρέπει κανεῖς νά δηλώσει σέ ποιό ἀπό τά συστήματα αὐτά ἀναφέρεται. Ἴσως ὅμως ὅλοι ὅσοι χρησιμοποιοῦν τή λέξη νά ἐννοοῦν τό ἴδιο σύστημα συντεταγμένων, πού εἶναι καί τό πιό κοινά γνωστό, δηλαδή τό γεωγραφικό. Οἱ γεωγραφικές συντεταγμένες, ὅπως εἶναι γνωστό, ὀνομάζονται γεωγραφικό πλάτος καί γεωγραφικό μήκος. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖ μέγεθος τόξου (σέ μοῖρες) πού φέρεται ἀπό ἓνα σημεῖο Χ κάθετα πρὸς τόν Ἰσημερινό. Ἡ δεύτερη ἐπίσης μέγεθος τόξου πού φέρεται ἀπό τό ἴδιο σημεῖο Χ κάθετα πρὸς τόν πρῶτο Μεσημβρινό (Γκρίνουιτς). Μέ αὐτά τά δύο τόξα καθορίζεται ἡ θέση τοῦ σημείου Χ πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς. Ἐτσι κάθε σημεῖο πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς ἔχει τίς δικές του συντεταγμένες πού ὀρίζουν τή θέση του. Ὁ προσδιορισμός ὅμως τῶν ἐκάστοτε γεωγραφικῶν συντεταγμένων προϋποθέτει δύο σταθερά, κάθετα μεταξύ τους καί μέ μαθηματική ἀκρίβεια καθορισμένα, ἐπίπεδα ἀναφοράς. Τό ἐπίπεδο τοῦ Ἰσημερινοῦ καί τοῦ πρώτου Μεσημβρινοῦ. Χωρίς αὐτά τά δύο ἐπίπεδα, πού στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς μᾶς δίνουν τοὺς ὁμώνυμους «κύκλους», οἱ γεωγραφικές συντεταγμένες καί κατὰ προέκταση τά σημεία τῆς γήινης ἐπιφάνειας εἶναι ἀδύνατο νά προσδιοριστοῦν.

Σύμφωνα μ' αὐτά ἂν δοκιμάσει κάποιος νά ἐφαρμόσει ἓνα τέτοιο σύστημα συντεταγμένων, γιά νά δώσει τό στίγμα ἑνός λογοτεχνικοῦ δεδομένου, θά πρέπει νά κάνει τά ἀκόλουθα. Πρῶτα θά πρέπει νά ὀρίσει μέ ἀκρίβεια δύο σταθερά καί κάθετα μεταξύ τους ἐπίπεδα ἀναφοράς ἢ ἔστω ἄξονες. Κι ἔπειτα νά βρεῖ καί νά προσδιορίσει τίς συντεταγμένες τοῦ δεδομένου πού θέλει νά ἐπισημάνει. Ἐνεργώντας ἔτσι θά εἶναι σέ θέση νά πληροφορήσει τοὺς ἀναγνώστες του ποιό ἦταν τό ζητούμενο πού ἤθελε νά ἐπισημάνει μέ τή βοήθεια τῶν συντεταγμένων. Ἄν ρίξουμε ὥστόσο μιά ματιά στά σχετικά θεωρητικά γραφτά παρατηροῦμε ὅτι ποτέ δέν καθορίζονται ἐπίπεδα ἀναφοράς καί συντεταγμένες. Ἀντίθετα ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἀδέσποτα καί ἀόριστα σά νά ἔναι ὄνομα γνωστοῦ ἀντικειμένου. Μέ ἀφορμή τή διαπίστωση αὐτή θά ἦταν σκόπιμο νά ἀναρωτηθοῦμε, πέρα ἀπὸ ἄλλα, ἂν ὁ ὅρος προσφέρεται νά τόν

χρησιμοποιούμε σέ τέτοια γραφτά κατά τρόπο ανάλογο μέ τήν ἐπιστημονική ἐφαρμογή του. "Αν ὑπάρχει μ' ἄλλα λόγια τό περιθώριο νά ἐφαρμόζουμε μεταφορικά τό σύστημα τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων πάνω σέ γενιές, πρόσωπα καί ἔργα. 'Αναφορικά μ' αὐτό τό ζήτημα θά πρέπει νά ξέρουμε πῶς οἱ γεωγραφικές συντεταγμένες εἶναι συντεταγμένες ἐπιφάνειας καί ὄχι χώρου. 'Επιφάνειας μάλιστα σταθερῆς καί ἀμετακίνητης. 'Αλλά καί σύστημα προσδιορισμοῦ χωρικῶν σημείων νά ἦταν πάλι δέ θά ἔλλαζαν πολύ τά πράγματα, γιατί οἱ γενιές, τά πρόσωπα καί τά ἔργα δέν παρουσιάζουν ἀναλογίες μέ στατικές ἐπιφάνειες καί χώρους. Γιά νά καταλάβει κανεῖς τί σημαίνει ἡ ἐφαρμογή ἑνός συστήματος συντεταγμένων πάνω σέ γενιές, πρόσωπα καί ἔργα δέν ἔχει παρά νά δοκιμάσει νά ὀρίσει μέ ἀκρίβεια τά δεδομένα ἑνός τέτοιου συστήματος μέ στοιχεῖα γενιᾶς, προσώπων καί ἔργων. Κατά τή γνώμη μου ἕνα τέτοιο ἐγχείρημα εἶναι ἀνέφικτο, μεταξύ ἄλλων, γιά τό γεγονός ὅτι στήν ἐκτέλεσή του ὑπαισθάνονται ἔννοιες ἀπόλυτα ἀσύμβατες.

Τόν δεύτερο ἀπό τούς ὅρους πού προανάφερα - παράμετρος, παράμετροι - τόν συναντοῦμε ἐπίσης μέσα σέ φράσεις πού ἀφοροῦν γενιές, συγγραφεῖς καί ἔργα. Μέ τή γνωστότερη ἐπιστημονική σημασία του, τή σημασία μέ τήν ὁποία τόν χρησιμοποιεῖ ἡ Στατιστική, δηλώνει (στόν ἐνικό ἀριθμό) ποσότητα, κάτι μετρητό, πού χρησιμεύει γιά νά συγκρίνουμε ἄλλες μετρητές ποσότητες. Αὐτή ἡ σημασία ὥστε ὅσο ἀπουσιάζει ἀπό τά γραφτά στά ὁποῖα συναντοῦμε τή λέξη -εἴτε στόν ἐνικό εἴτε στόν πληθυντικό ἀριθμό. 'Η λέξη δηλαδή τυπικά ὑπάρχει ἀλλά δέν ὑπάρχει ἡ σημασία της. Κι αὐτό θά πεῖ ὅτι δέν καθορίζεται ὡς μετρητή ὄντοτητα μέ τήν ὁποία νά γίνεται, σέ δεύτερη φάση, συγκριτικός προσδιορισμός κάποιας ἄλλης ἢ ἄλλων ὄντοτήτων. Προκύπτει ἔτσι τό ἐρώτημα κι ἐδῶ ἂν εἶναι δυνατό νά μεταχειριζόμαστε τέτοιες ἔννοιες ὅταν μιλοῦμε γιά γενιές, πρόσωπα καί ἔργα. 'Η ἀπάντηση ἀνήκει στόν καθένα πού θά ἤθελε νά μπεῖ στόν κόπο νά χρησιμοποιήσῃ τή λέξη ἀκριβόλογα.

Τό ζήτημα πάντως εἶναι πῶς οἱ ὅροι συντεταγμένες καί παράμετρος - παράμετροι γράφονται συχνά κατά τρόπο προκλητικά ρητορικό, πού θά πεῖ μ' ἄλλα λόγια πομπῶδως ἀνόητο. 'Α-νόητο, δηλαδή χωρίς περιεχόμενο, χωρίς νόημα, κενόλογα. Γιά ποιό λόγο ὁμως γίνεται αὐτό; Στό ἐρώτημα θά ἐπανέλθω παρακάτω, ἀφοῦ πρῶτα δώσω μερικά συγκεκριμένα παραδείγματα μέ ἄλλους ὅρους, τά ὁποῖα κατά ἕνα τρόπο ἴσως ἀπαντοῦν. Οἱ ὅροι τῶν παραδειγμάτων αὐτῶν προέρχονται ὅλοι ἀπό τή Βιολογία, εἶναι πολύ στενά καθορισμένοι καί δέν ἐπιδέχονται παρερμηνεία. 'Αντιγράφω:

α) «Τά ἴδια τά παιδιά ἀντιλαμβάνονται στό μεταξύ ὅτι ἀποτελοῦν μίαν ἀντινομία, ὅτι ἔχουν σφηνωθεῖ σ' ἕναν ἄλλο καιρό, πού δέν εἶναι ὁ δικός τους. Τούς ἀπονευρώνει ἡ σκέψη ὅτι θρέθηκαν πέρ' ἀπό τό σύνορο τοῦ θανάτου καί ὅτι ἀπό ἀνθρώπινες ὑπάρξεις κατάντησαν φιλοσοφική ἀπόδειξη»¹. Τό ρῆμα ἀπονευρώνω-ομαι στήν ἑλληνική γλῶσσα σημαίνει δυό πράγματα. Πρῶτα τήν κατάληξη ἑνός μυός σέ ἀπονεύρωση (ἰσχυρός, τενοντώδης, συνδετικός ἱστός) κι ἔπειτα τήν ἀφαίρεση νεύρου ἀπό τόν ὀδοντικό Πολφό. Στή φράση «Τούς ἀπονευρώνει ἡ σκέψη κ.λπ.» αὐτή ἡ σημασία τοῦ ρήματος ἀπουσιάζει. Πῶς τό ἐννοεῖ ὁ συγγραφέας εἶναι βέβαια ἕνα ἐρωτηματικό. 'Ισως νά μεταφράζει κατά γράμμα τό ἀγγλικό ρῆμα *enervate*. 'Αλλά τό *enervate* στήν κατ' ἔννοια μετάφραση σημαίνει ἐξασθενίζω, ἀποδυναμώνω, ἀποχαυνώνω κ.λπ. "Αν εἶναι ἔτσι τότε εἶναι τουλάχιστο ἀστοχη ἡ χρήση τοῦ ἑλληνικοῦ ὅρου ἀπονευρώνω μέ ξενική σημασία. Πολύ περισσότερο πού ἡ ἑλληνική λέξη ἔχει προηγηθεῖ ἱστορικά ἀπό τήν ἀγγλική.

β) «... οί εικόνες» (στήν ποίηση τοῦ Σαχτούρη) «αὐτές εἰσβάλλουν μ' ἓνα τρόπο τελεσίδικο καί παράλογο, ὅπως περίπου ἡ ὀργανική τρέλλα τοῦ καρκίνου στά ἀνθρώπινα κύτταρα καί παραμορφώνουν τό ἤδη τραυματισμένο δραμά του γιά τή ζωή»². Ὁργανικός στή Βιολογία θά πεῖ αὐτός πού ἔχει σχέση μέ ὄργανο ἢ ὄργανισμό. Ὁ καρκίνος, ὡς πάθησις, δέν ἔχει οὔτε τή μία ιδιότητα οὔτε τήν ἄλλη. Συνεπῶς τό ἐπίθετο ὄργανικός δέ μπορεί νά προσδιορίζει ιδιότητα τοῦ καρκίνου. Ὅσο γιά τή φράση «ὄργανική τρέλλα τοῦ καρκίνου στά ἀνθρώπινα κύτταρα» αὕτη ἀποτελεῖ μᾶλλον ἐπιστημονικοφανή εὐρεσιτεχνία.

γ) «Χωρίς ὅμως γερά ἐσωτερικά ἀντιστηρίγματα καί σταθεροῦς ἀξονες ἀναφορᾶς, ἦταν μοιραίο οἱ ὁμοιοστατικές ἰσορροπίες πού ἰδρύθηκαν νά εἶναι ἐξαιρετικά εὐπαθεῖς...»³. Ὁ ὅρος ὁμοιόσταση ἐφαρμόζεται κυρίως στό αἷμα καί ἀφορᾶ τίς λειτουργίες τοῦ μεταβολισμοῦ πού διατηροῦν τά συστατικά τοῦ αἵματος σέ ὀρισμένη ἰσορροπία. Συνεπῶς ὁ ὅρος περιέχει καί μάλιστα ἔντονα τήν ἔννοια τῆς ἰσορροπίας. Ἀπό τήν ἄποψη αὕτη δέν εἶναι δυνατή ἡ χρήση του ὡς ἐπίθετου τῆς λέξης ἰσορροπία. Ἐπιπλέον ἡ ὁμοιόσταση μέ κανένα τρόπο δέν ἐπιδέχεται μεταφορική μεταχείριση, ἂν δέν καθοριστεῖ μέ ἀκρίβεια τό μεταφορικό τῆς ἰσοδύναμο.

δ) «Ἡ ἐπίδρασις ἢ ἡ ἀντίδρασις τῆς ἰδεολογίας μου στίς ἰδέες, τά αἰσθήματα ἢ τά γεγονότα τοῦ περιβάλλοντος, στό status quo ἢ στό process τῆς κοινωνίας, αὕτη μπορεί κάλλιστα (καί δευτερευόντως ὡς παράγωγα τά θιώματα) νά εἶναι ὁ πρωταρχικός ἐρεθισμός, ὁ πολλαπλασιαστής γονόκοκκος τοῦ ποιητικοῦ γεγονότος»⁴. Ὁ ὅρος γονόκοκκος (ἡ ὀρθογραφία εἶναι σωστή) ἔχει μία καί μοναδική σημασία: εἶναι τό μικρόβιο τῆς θλεννόρροιας. Εἶναι φανερό πῶς ὁ συγγραφεύς δέ χρησιμοποιεῖ τή λέξη μ' αὐτό τό νόημα. Ἀλλά καί μέ ποιό τή χρησιμοποιεῖ ἀκριβῶς εἶναι δύσκολο, μέσα σ' αὐτόν τό φραστικό τραγέλαφο, νά καταλάβει κανεῖς.

ε) «Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μ' αὐτόν τόν τρόπο κοινωνικό ὄν. (Πού σημαίνει: δέ δεσμεύεται ἀπό τίς βιολογικές του προϋποθέσεις, παρὰ τίς ἀνατριχιαστικές ὁμοιότητες τῆς κοινωνίας του, ἀκόμη καί τῆς γλώσσας του [στήν ἀρχιτεκτονική τους], μέ τήν κυτταρική του ὑπόδομή – τόν τρόπο σύστασης καί λειτουργίας τοῦ σώματος του»⁵. Θά σταθῶ μόνο στή φράση «κυτταρική ὑπόδομή» γιά νά πῶ πῶς αὕτη τήν ὑπόδομή ἢ Βιολογία δέν τήν ἀνακάλυψε ἀκόμη καί μᾶλλον δέ θά τήν ἀνακαλύψει ποτέ μία καί τά κύτταρα ἔχουν μόνο δομή.

στ) «Τό ἴδιο συμβαίνει μέ τή συνείδηση – αὐτό τό ὑπόθετο – καρδιά τῆς ὁποίας οἱ ἐπιστήμες θεωροῦν ὅχι τόν ἐγκέφαλο, ἀλλά τό περίβλημά του. Ὑπεύθυνο γιά τίς συνειδητές ἐνέργειες δέν εἶναι, λέγουν, τό σῶμα τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλά ὁ φλοιός του...»⁶. Ἐδῶ ἔχουμε ὁμοθρονία ἀπό ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Θά σταθῶ ὅμως σέ δύο σημεία μόνο. 1) Τό ὑπόθετο εἶναι μορφή φαρμάκου πού τοποθετεῖται στόν πρωκτό. Καί νομίζω πῶς ὅσο καί νά θιάσει κανεῖς τή λέξη ν' ἀποκτήσει ἄλλη σημασία, κατά τό προηγούμενο τοῦ Χάιντεγκερ, αὕτη παραπέμπει ἐξακολουθητικά ἐκεῖ πού ξέρει. 2) Γιά τίς φράσεις «ὅχι τόν ἐγκέφαλο, ἀλλά τό περίβλημά του» καί «δέν εἶναι, λέγουν, τό σῶμα τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλά ὁ φλοιός του», θά ἤθελα νά διευκρινίσω τά ἑξῆς. Περίβλημα τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι οἱ τρεῖς μήνιγγες (ἀραχνοειδής, χοριοειδής καί σκληρή), οἱ ὁποῖες δέν ἀποτελοῦνται ἀπό νευρικό ἱστό καί βέβαια δέ σκέφτονται. Σῶμα τοῦ ἐγκεφάλου δέν ὑπάρχει. Φλοιός τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἡ φαϊά οὐσία του, ἡ ὁποία καθόλου δέν εἶναι φλοιός μέ τήν κοινὴ ἔννοια (φλούδα). Πρόκειται γιά καθαρά συμβατικό ὄρο τῆς Ἀνατομικῆς.

Τό ἐρώτημα πού ἔθεσα νωρίτερα - γιατί συμβαίνει νά χρησιμοποιοῦνται

ἐπιστημονικοί ὅροι σέ γραφτά διανοουμένων μας κατά τρόπο πομπῶδῳ ἀ-νόητο - θά ἔχει ἀσφαλῶς πολλές ἀπαντήσεις. Ἀνάμεσα σ' αὐτές εἶναι καθῶς πιστεύω κι οἱ ἀκόλουθες τρεῖς. α) Πολλά σημάδια δείχνουν ὅτι ἡ παιδεία μας πάσχει στὸν τομέα τῶν βασικῶν ἐννοιῶν. Ἐνα τέτοιο σημάδι εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχουν στὸν τόπο μας συναφῆ βοηθήματα (εἰδικὰ λεξικά, εἰδικές ἐγκυκλοπαιδεῖες, ἔργα βασικῆς ἐρευνας κ.λπ.). Ἐνα ἄλλο σημάδι εἶναι ἡ εὐκολία μέ τήν ὁποία παίρνουμε τό λόγο πάνω σέ εἰδικὰ θέματα πού δέν κατέχουμε. Κι ἕνα ἄλλο ἡ συχνή ἀκυριολεξία πού παρατηρεῖται στά γραφτά καί στά λόγια τῶν διανοουμένων μας. Γενικά θά ἔλεγα ὅτι στὸν τόπο μας δέν ἔχει ἐκτιμηθεῖ ὁ ρόλος πού παίζει ἡ κατάκτηση τῶν βασικῶν ἐννοιῶν στή διαμόρφωση σοβαρῆς σκέψης. Μέ συνέπεια, ἀνάμεσα σέ ἄλλα, νά μὴ διαθέτουμε ἀνάλογο γλωσσικό ἔρμα. β) Ἐνα ἀπό τὰ βασικότερα γνωρίσματα τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου εἶναι δυστυχῶς αὐτό πού θά ὀνόμαζα πνεῦμα τοῦ πανηγυρικοῦ. Ἐννοῶ τό πνεῦμα πού διέπει τοὺς πανηγυρικούς λόγους τῶν ἐθνικῶν μας γιορτῶν. Πνεῦμα πομπῶδες καί ἀ-νόητο. Αὐτό τό πνεῦμα ἂν ψάξει λίγο κανεῖς θά τό θρεῖ κι ἐκεῖ πού ἀρχικά δέν τό ὑποψιάζεται. Μέσα σέ σχόλια, σέ ἄρθρα, σέ δοκίμια, σέ κριτικές, σέ συνεντεύξεις, σέ δημόσιες συζητήσεις κ.λπ. Εἶναι ἡ αὐτοκολακία μας, ἡ ἐπιδειξιomanία μας κι ἡ ἀνωριμότητά μας. γ) Δέν ἔχουμε ἀναγνωστικό κοινό συγκροτημένο τό ὅποιο νά ἀσκεῖ ἔλεγχο στά λεγόμενα τῶν διανοουμένων μας. Μέ ἀποτέλεσμα ὁ καθένας πού παίρνει τό λόγο δημόσια νά αἰσθάνεται ἀνεξέλεγκτος ἀπό τή μεριά τοῦ κοινοῦ. Καί ὄχι μόνο τοῦ κοινοῦ ἀλλά σέ μεγάλο βαθμό καί ἀπό τή μεριά τοῦ συναφιοῦ.

Αὐτές οἱ τρεῖς αἰτίες, μαζί μέ ἄλλες, εἶναι καθῶς πιστεύω βασικοί συντελεστές τοῦ φαινομένου νά γίνεται τόσο συχνά ἄστοχη χρήση ἐπιστημονικῶν ὄρων. Οὐσιαστικά πρόκειται, κι αὐτό δέν πρέπει νά τό κρύβουμε, γιά σοβαρό ζήτημα ἡμιμάθειας. Κάτι πού θά πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ἀπό πολλές πλευρές καί μάλιστα ἡ ἐπισημάνσή του νά τεθεῖ ὡς αἶτημα αὐτογνωσίας, γιά νά ἐλπίζουμε πῶς θά ξεπεραστεῖ κάποτε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Κ. Μητσάκης, *Νεοελληνική πεζογραφία - ἡ γενιά τοῦ '30*, Ἀθήνα 1977, σελ. 90.
2. Βασίλης Στεριάδης, «Περίπατος στή φρίκη», ἐφημερίδα «Ἡ καθημερινή», 30.11.78.
3. Γιάννης Μ. Καλιόρης, *Παρεμβάσεις*, Ἀθήνα, «Κέδρος», 1981, σελ. 432.
4. Γιάννης Δάλλας, *Ὑπερβατική συντεχνία*, Ἀθήνα, 1958, σελ. 18.
5. Γιώργος Μανιάτης, «Τό μήκος κύματος», περιοδικό *Σῆμα*, τεύχος 5, Ἰούνιος 1975, σελ. 17.
6. δ.π.